

V Deixe

Milada Hirschová (2017):

DEIXE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.),
CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

δείξις, deixis, ukazování

= ukazování k jednotlivým složkám aktuální komunikační situace,

resp. kontextu v nejširším smyslu (ten v případě textové deixis zahrnuje i bezprostřední kontext jazykový, tj. kotext)

→ prostřednictvím zvláštních ukazovacích (/odkazovacích) **deiktických** výrazů/ slov

--nemají vlastní pojmový význam a jejich fci určuje vztah k dané entitě

--- deiktické výrazy jako *ty, ta, tohle, on, tam, můj, její, to, takový* aj. tedy mají svůj deiktický význam, ale nemají (svou vlastní) referenci. Ale: lze ukazovat i „prostřednictvím výrazů plnovýznamových, které mají referenci, tj. ukazování u nich probíhá skrze jejich pojmový obsah chápaný jako popis (deskripce) určitých rysů entity, k níž se ukazuje“.

---Lyons (1977): „**deixí** se míní lokalizace a identifikace osob, objektů, událostí, procesů a aktivit, o nichž se mluví, a to vztahem k časoprostorovému kontextu vytvořenému a udržovanému výpovědní událostí, jíž se účastní mluvčí a (nejméně jeden) adresát“

---deiktické výrazy může mluvčí kombinovat s výrazy plnovýznamovými, aby identifikace dané složky aktuální komunikační situace byla co nejexplicitnější, tj. vedle *Objednej si ho / tenhle co nejdřív* též *Objednej si co nejdřív ten (páteční) termín (který ti nejlíp vyhovuje)*

→→ většinou jde o demonstrativa (složená demonstrativa) – *tento termín*

→ **deixi** je tak možno chápat jako speciální (nedeskriptivní) způsob referování. Jiným nedeskriptivním modem reference jsou vlastní jména:

ve větě *Adam je první v abecedě* může jít o zcela konkrétního Adama nebo o jakoukoli osobu jménem Adam

→ „tzv. čisté indexy: *já, ty, zde, teď* a pro vlastní jména se vžil Jespersenovo, resp. Jakobsonovo, označení **shifters**, protože jde o jednotky, které se – např. v dialogu – podle mluvčího přesouvají (*shift*) z jedné entity, k níž se aktuálně referuje, na entitu jinou“

Pole působnosti **deixe** je provázáno se sémantikou a je vysoce gramatikalizované:

→ např. český systém ukazovacích slov a výrazů// demonstrativ má úplné skloňovací paradigma

→ tato slova mají (po)ukazovat na objekty, které máme chápat jako jejich referenty

--- ne vždy jde o vizuální demonstraci, hlavní je komunikační intence (záměr) mluvčího

→ úzký vztah s pragmatikou, protože zde jde o klíčový prostředek vyjádření vztahu jazykové promluvy k okolnostem, za kterých probíhá

V nejobecnějším smyslu lze rozlišovat takto:

→ **situační deixe** (vztah obsahu výpovědi k mimojazykovým okolnostem)

→ **kontextová deixe** (vztah k předcházejícím n. následujícím složkám komunikátu či komunikace).

Origo (Bühler *Koordinatenausgangspunkt*) = východisko koordinát = deiktické centrum (+adresát)

Štícha - k deixi *Nejen účet devizový...*

Příklady z textů:

Americké psycho, Bret Easton Ellis, přel. Martin Konvička

https://www.korpus.cz/kontext/view?viewmode=kwic&pagesize=40&attrs=word&attr_vmode=visible-kwic&base_viewattr=word&refs=%3Ddoc.title&q=~GWOWAkg8GmIE

Podezřívavě si prohlédnu Courtney , **ta** řekne..

prostě druhá liga . Oba mají sklenice na šampaňské – **ta** jeho je plná, její prázdná

s neotevřenou láhví Glenfiddiche, **ta** zůstane prázdná, dokud nedojíme zmrzlinu

Heleno, má láska

když jsem nakonec požádal o informaci jednu obrýlenou blondýnečku, **ta** mi odpověděla...

X

(když jsem nakonec požádal maminku, odpověděla mi...)

že ženská sexualita je jako šaty na míru, zatímco **ta** mužská jako oblek z konfekce

Oproti retrospektivě v anglickém přístavním městě je **ta** pražská rozšířena nejméně o deset prací ;

A zde se znovu objevuje symbolika , ovšem ne už **ta** biblická, ale spíše lidová

za nimi jsou treková, výletní kola , která následují **ta** terénní, horská

25. října 2022 idnes

Současná situace v Kyjevě však trochu plány mění. To potvrdil pro iDNES.cz i ministr zdravotnictví Vlastimil Válek.

„Bohužel s ohledem na aktuální situaci byl Úřadem vlády výběr ministrů zúžen.

Ačkoliv byl můj zájem o cestu opravdu velký, rozhodnutí Úřadu vlády samozřejmě respektuji,“

řekl pro iDNES.cz ministr.

Ten současně doplnil, že aktuálně není jeho osobní účast na bilaterálních jednáních natolik nezbytná, aby přidával ukrajinským kolegům práci s bezpečnostním zajištěním celé akce.

„Spolupráce s ukrajinským ministrem zdravotnictví je ale dobrá a věřím,

že budeme mít možnost se potkat při nejbližší, klidnější příležitosti,“ dodal pro iDNES.cz Válek.

...ukrajinských ministrů s ohledem na jejich zahraniční cesty,“ doplnil pro iDNES.cz Smolka.

Ten také uvedl, že tomu všemu musí přizpůsobit počet účastníků mezivládního jednání.

Zdroj:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vlada-jednani-kyjev-pondeli-ministri-bezpecnost-situace-zmena.A221025_1506